

beelden uit de vroege en/of latere geschiedschrijving? Die bezettingsgeschiedschrijving heeft in ruim vijftig jaar bij het grote publiek immers geleid tot een beeldvorming, die overging van slachtofferschap naar conformisme.

Van der Boom komt tot de overtuigende conclusie, dat anti-Duitse gevoelens niet alleen voortkwamen uit *persoonlijke* redenen, noch uit praktische, noch uit principiële. De veranderingen in het publieke domein die al eerder plaatsvonden, deden er zeker toe. Volgens de rapporteurs waren de Nederlanders bijna allemaal 'deutschfeindlich', ook in de eerste bezettingsjaren toen de inbreuk op het privé-leven bij velen slechts marginaal was. Dat pleit overigens voor de representativiteit van de dagboekselectie. In welke mate het levensgevoel werd beïnvloed door de bezetting is echter niet na te gaan. Het 'met-zijn-allen-tegen-de-Duitsers' gaf een gevoel van saamhorigheid. Dat klopt met het geschiedbeeld van Lou de Jong en past minder bij de moderne geschiedschrijving, die de Nederlander neerzet als de pragmatische burger met een houding van: zo de wind waait, waait mijn jasje. Het boek van Van der Boom toont aan dat het beeld van de houding van de Nederlanders tijdens de oorlog niet alleen moet worden gebaseerd op hun gedrag, maar ook moet worden gebaseerd op hun mening of overtuiging. De meeste Nederlanders waren misschien geen helden, maar evenmin een stelletje halve collaborateurs. Of, om de slotwoorden van de auteur te gebruiken: 'Men gedroeg zich misschien grijs, maar men dacht zwart-wit'.

Joke Kuyvenhoven-Broek,
Erasmus Universiteit Rotterdam

Richter Roegholt, *'De stad is een gesprek'. Terugblik op mijn leven* (Amsterdam: Aksant, 2003) 276 p. ISBN 90-5260-126-7

Vóór ik aan *De stad is een gesprek* begon was Roegholt (1925) voor mij vooral de auteur van *Amsterdam na 1900* en van *De geschiedenis van de Bezige Bij*. De lezing van zijn autobiografie heeft aan deze gegevens het een en ander toegevoegd. Zo had ik er geen idee van hoezeer zijn leven met Amsterdam is doordrenkt, terwijl hij niet altijd in Amsterdam heeft gewoond. Richter was anderhalf jaar toen het gezin terugkeerde uit Semarang, in het voormalig Nederlands-Indië, en ging wonen in Amsterdam-Zuid. Hij zat in de tweede klas van het Vossius Gymnasium toen ze naar Rotterdam verhuisden. Aan die verhuizing dankt hij zijn correspondentie met zijn geschiedenisleraar, Jacques Presser, maar in 1940 maakt hij ook het bombardement op Rotterdam mee.

Toen het gezin Roegholt in 1942 terugkeerde naar Amsterdam (vader Roegholt werd hoogleraar chirurgie aan de Universiteit van Amsterdam) was dat voor Richter een terugkeer voorgoed. Hij heeft nooit meer buiten de stad gewoond. De 17-jarige scholier ging terug naar het Vossius en zijn leraren Presser en Binnendijk; vervolgens studeerde hij geschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam en werd hij redacteur van het fameuze studentenblad *Propria Cures*; daarna journalist bij het *Vrije Volk*, leraar aan een Amsterdamse MMS, redacteur van *Verstandig Ouderschap* en tenslotte geschiedschrijver van Amsterdam. Met dat laatste – de geschiedenis van Amsterdam – houdt hij zich nog steeds bezig, tegenwoordig als redacteur van *Binnenstad*, het orgaan van de Vereniging van vrienden van de Amsterdamse binnenstad.

Geen wonder dat Roegholts gesprek met Amsterdam nog steeds gaande is. Zijn autobiografie gaat dan ook evenzeer over de mensen die hij heeft ontmoet als over

hemzelf. Amsterdamse mensen zoals Lucas van der Land, Gerard Kornelis van het Reve, Geert Lubberhuizen en Geert van Oorschot, Willem Sandberg, Manuel van Loggem, Milo en Sera Anstadt, Loe de Jong, Dick Hillenius, Wim Polak, Ed van Thijn en talloze anderen.

In het begin van zijn memoires vertelt de schrijver dat hij, als de jongste uit een gezin met drie kinderen, in zijn kinderjaren de rol van toeschouwer ontwikkelde. Wie zich zo'n rol eenmaal eigen heeft gemaakt brengt daar niet makkelijk verandering in, ook niet wanneer hij volwassen is geworden – hoe graag hij er misschien ook bij wil horen en meedoen. Richter Roegholt is zijn leven lang toeschouwer en waarnemer gebleven, zo laten zijn memoires zien. Hij behandelt niet alleen zijn eigen ervaringen gedetailleerd, maar beschrijft vaak nog gedetailleerder die van anderen.

In een aantal opzichten doen deze herinneringen me denken aan die van een andere historicus, Annie Romein. Beiden – zowel Roegholt als Romein – hebben in hun memoires geprobeerd alsnog in het gerede te komen met zaken die hen dwars zitten, terwijl geen van beiden makkelijk ronduit zegt waar het op staat. Dat is een houding waardoor er nogal wat frustraties en teleurstellingen naar boven komen. Dat is jammer. Richter Roegholt probeert – net als Annie Romein – regelmatig zijn vroegere doen en laten te rechtvaardigen, ook wanneer dat naar de mening van de lezer helemaal niet nodig is. Zonder die vele rechtvaardigingen zou het een kleurrijk boek zijn geweest, doorspekt met anekdotes, maar het huidige eindresultaat klinkt vaak teleurgesteld of rancuneus.

Misschien is het voor een oud-redacteur van *Verstandig Ouderschap* niet vreemd om zelfs intieme ervaringen uit andermans leven te gebruiken, maar het is op zijn zachtst gezegd merkwaardig wanneer de eigen ervaringen op dit gebied daarbij buiten beschouwing blijven. Ik doel op het volgende. In zijn studietijd heeft de auteur een verhouding gehad met Renate Rubinstein, medeleerling van het gymnasium. En met name háár liefdesleven (niet dat van hemzelf) beschrijft hij zo gedetailleerd dat ik me in de rol van voyeur gedrongen voelde.

Vanzelfsprekend staat het een autobiograaf vrij om net zo gedetailleerd te schrijven over zijn eigen erotische gevoelens als hij maar wil. Dergelijke gegevens kunnen ook van belang zijn in een biografie. Mij ontgaat echter wat dit soort details uit het leven van een derde toevoegen aan een autobiografie. Richter Roegholt is een geboren verteller, ook zonder dergelijke intimiteiten zijn de memoires meer dan leesbaar. Roerend is zijn haast tastbare liefde voor zijn vrouw en zijn gezin. Hij vertelt erg eerlijk over zijn vader die tijdens de Tweede Wereldoorlog een benoeming tot hoogleraar chirurgie aanvaardde, maar tegelijkertijd tal van joodse mannen voor sterilisatie behoedde door valse sterielverklaringen op te stellen.

Roegholt heeft heel wat bladzijden nodig voor zijn poging in het gerede te komen met zaken die hem dwars zitten en tevens datgene te vertellen wat hij kwijt wil. *De stad is een gesprek* is dan ook een dik boek geworden, bijna 300 bladzijden. Naar mijn smaak té dik. Als het eindresultaat dunner was geweest had ik het waarschijnlijk met meer plezier gelezen.

Jonneke Krans,
journalist, Amsterdam